

A XXI. SZÁZADI BÜNTETÉS- VÉGREHAJTÁS MINT A MODERN ÉS HATÉKONY BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS

*The 21st century penitentiary system
as modern and effective penitentiary system*

Manapság egyre többször találkozhatunk a modern büntetés-végrehajtás fogalmával. A tanulmány ezért megkísérli annak jellemzőit feltárni, illetve ismérveit felsorakoztatni. Írásom legfontosabb megállapítása szerint a modern büntetés-végrehajtás materiális és cél szerinti szempontból is megközelíthető, és mindig az adott kor gazdasági, társadalmi viszonyai között értelmezendő a technikai fejlettség, a büntetőpolitika irányainak, illetve a szankciórendszer jellemzőinek figyelembe vétele mellett. A modern büntetés-végrehajtás fogalmával azért indokolt külön foglalkoznunk, mert a folyton változó világban annak tartalma is folyamatosan változik, ezért a jogalkalmazóknak, a büntetés-végrehajtási szervezetet működtető szakembereknek és a személyi állománynak is meg kell tartania a rugalmasságát, illetve törekedniük kell a folyamatos megújulásra.

Kulcsszavak: modern, kihívások, reintegráció, fogvatartotti jogok, törvényes bánásmód

Nowadays, the concept of the modern penitentiary is becoming more and more common. The study therefore attempts to identify the characteristics of the modern penitentiary system and to list its features. The most important finding of the study is that modern penitentiary system can be approached from both a material and a goal-oriented perspective, and must always be interpreted in the context of the economic and social conditions of the time, taking into account technological developments, the trends in penal policy and the characteristics of the system of sanctions. The concept of the modern penitentiary system should be dealt with separately because, in an ever-changing world, its content is also constantly changing, and therefore the law enforcement authorities, the professionals who run the penitentiary system and the staff must remain flexible and strive for continuous renewal.

Keywords: modern, challenges, reintegration, prisoners' rights, legal treatment

Bevezető gondolatok

Napjainkban számtalan büntetés-végrehajtással foglalkozó tanulmány, tudományos kutatás és előadás illeti modern jelzővel a büntetés-végrehajtást, sőt maga a büntetés-végrehajtási szervezet (a továbbiakban: bv. szervezet) is gyakran úgy hivatkozik önmagára mint modern büntetés-végrehajtásra. Tanulmányom keretében ezért megkísérlem a modern, és ehhez kapcsolódóan a hatékony büntetés-végrehajtást alkotó tényezőket számba venni, illetve jelentőségüket bemutatni. A modern jelzőt általánosságban is gyakran használjuk, ha valamiről megállapítható, hogy az a korral együtt haladó, valamint megfelel a legújabb kor igényeinek, tudományos és technikai fejlettségének.¹

Meglátásom szerint a modern szó – természetesen a büntetés-végrehajtás kontextusában is – folyton változó fogalmat takar, amely kifejezi a modern szóval illetett dolog megújulásra törekvését és képességét is egyben. Előzetesen megállapítható, hogy a büntetés-végrehajtás is alapvetően akkor tekinthető modernnek, ha figyelembe veszi a társadalmi szinten megjelenő igényeket, az adott kor műszaki, technikai fejlettségét, illetve nem utolsósorban a büntetés célját és a büntetőpolitika irányait is.

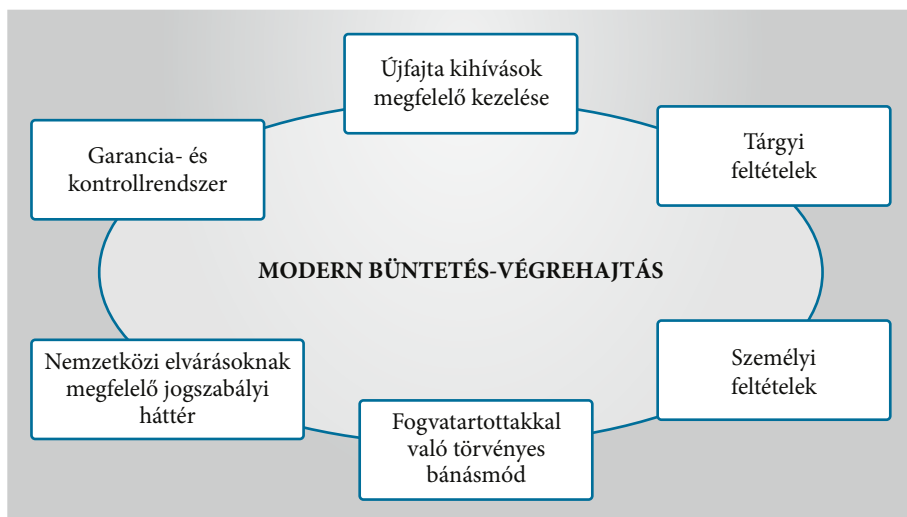
Manapság a büntetés-végrehajtással szemben támasztott elvárások között nemcsak a modernitást, hanem a hatékonyságot is megtalálhatjuk, mint egyfajta speciális célkitűzést. A büntetés-végrehajtás hatékonysága többféle módon is megjelenik, részben a bv. szervezet gazdasági működtetésében, valamint a szakmai munkában is egyaránt alapvető elvárás. Ezek alapján okkal merülhet fel kérdésként, hogy ha a büntetés-végrehajtás modernnek tekinthető, akkor az egyúttal annak hatékonyságát is feltételezi-e. Álláspontom szerint határozottan nem lehetséges kijelenteni, hogy a modern büntetés-végrehajtás biztosan hatékony is egyben, bár kétségtelen, hogy a hatékonyság megállapításához azon tényezőkre, körülményekre is szükség lehet, amelyek a büntetés-végrehajtást modernné teszik.

A modern büntetés-végrehajtás ismérvei

Meglátásom szerint a modern büntetés-végrehajtás több sarokponton nyugszik, amelyek egymással kapcsolatban állnak, így befolyásolják, illetve kiegészítik egymást. Valamennyi felsorolt sarokpont szükséges ahhoz, hogy a büntetés-végrehajtással kapcsolatban azt a következtetést vonhassuk le, hogy az megfelel az adott kor szakmai, társadalmi elvárásainak hazai és nemzetközi szinten egyaránt.

¹ A magyar nyelv értelmező szótára

1. ábra: A modern büntetés-végrehajtás

Tárgyi feltételek jelentősége

A korszerű büntetés-végrehajtás egyik alappillére a bv. szervezet működtetéséhez szükséges infrastruktúra rendelkezésre állása, amely alatt az épület- és gépjárműállománytól a számítástechnikai eszközökig, valamennyi szükséges infrastrukturális elemet érthetjük. Tágabb körben tehát a bv. szervezet működéséhez szükséges infrastruktúra értendő, amely a biztonságos működéshez és a személyi állomány feladatellátásához is nélkülözhetetlen. A tárgyi feltételek szűkebb körben, a fogvatartottak tekintetében sem hagyhatók figyelmen kívül, akik számára nemzetközi egyezmények és a hazai jogszabályi környezet is kötelezően előírja az emberséges és törvényes bánásmód alapját jelentő tárgyi feltételek biztosítását, így például a fogvatartottak elhelyezését szolgáló zárkák méretét, az ételmezés feltételeit, vagy az egészségügyi ellátás kereteit.² A fogvatartottak elhelyezésének kérdése XXI. századi jogállami büntetés-végrehajtás egyik legkritikusabb pontja, hiszen a büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltsága hátrányosan befolyásolja a fogvatartottak jogi helyzetét, a fogva tartás biztonságát, amely tényezők pedig a bánásmód törvényességére is kihatnak.³

Hazánkban az elmúlt években rendkívül nagy hangsúlyt fektettek a bv. szervezet tárgyi feltételeinek tágabb és szűkebb körben való megújítására, így sor került férőhelybővítésre, informatikai és egészségügyi korszerűsítésre, illetve a biztonságtechnikai eszközök szélesebb körben való alkalmazásával a biztonságos működés fokozására. Az 1063/2019. (II. 25.) Kormányhatározat például a büntetés-végrehajtási szervek statikus

² Lajtár I. (2015) p. 296-297.

³ Lajtár István „Fogvatartási körülmények a nemzetközi előírások és az ügyészi kontroll tükrében” című előadása 2017. november 16. napján az „Emberközpontú tudomány. Emberi jogok érvényesülése a büntetés-végrehajtásban” című konferencián hangzott el a Magyar Tudományos Akadémián.

és dinamikus biztonsági elemeinek fejlesztéséről döntött, amely keretében a modern biztonságtechnika fejlesztéséhez biztosítottak anyagi forrást. Ezzel a büntetés-végrehajtási intézetek biztonságának olyan szintre történő fejlesztését célozták meg, amellyel garantálni lehet a rendkívüli eseményektől mentes működést és a bűncselekmények intézeten belüli elkövetését, valamint a fejlesztések nem utolsó sorban az eredményes reintegrációhoz is hozzájárulhatnak. A biztonságtechnikai fejlesztéseknek köszönhetően kamerarendszerek, kézi hőkamerák, csomagvizsgáló rendszerek, vagy az úgynevezett SAFE rendszer is alkalmazást nyert a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben.

A tárgyi feltételek biztosítása szükséges, de nem elégséges feltétele annak, hogy egy jövőbe mutató és korral együtt haladó büntetés-végrehajtásról beszélhessünk. Továbbá önmagában abból, hogy olyan új börtönök létesülnek, amelyek a legújabb technológia vagy építészeti megoldások alkalmazásával épülnek, nem következik automatikusan, hogy azok a fogvatartottak elhelyezésével kapcsolatos kritériumoknak is eleget tesznek. Nemzetközi viszonylatban aktuális példaként említhetjük a latin-amerikai El Salvadorban a 2023. évben megépült mega-börtönt, amely egy 8 épületből álló, az amerikai kontinens legnagyobb börtönkomplexumaként emlegetett büntetés-végrehajtási intézet. Az újonnan megépített mega-börtön azonban mégsem tesz eleget a fogvatartottak megfelelő elhelyezésével kapcsolatos kritériumoknak, hiszen a 40 000 fogvatartott befogadására alkalmas komplexum épületenként 32 cellával rendelkezik, amelyek egyenként 100 négyzetméteresek, és azokat cellánként 100 fogvatartott befogadására alakították ki. A fogvatartottak ilyen nagy létszámú, összezsúfolt elhelyezése önmagában is aggályos, amelyet tovább fokoz, hogy cellánként a 100 fogvatartottra mindössze két mosdó és két illemhelyiség jut.⁴

A tárgyi feltételek jövőjét illetően előre vetíthető, hogy gazdaságossági és környezetkímélő szempontokat is figyelembe véve az úgynevezett zöld és önfenntartó büntetés-végrehajtási intézetek előtérbe kerülése várható, illetve a digitalizáció, a digitális eszközök és a mesterséges intelligencia is fontos szerepet fognak betölteni a büntetés-végrehajtásban.

Az utóbbi években a beruházások során hazánkban is alapvető szemponttá vált az energiahatékonyság és a környezetkímélő megoldások alkalmazása, amely részeként több intézetben telepítettek napelemeket, így például az energiaellátást napelemek biztosítják a Zala Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézetben vagy a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben. A napelem-telepítés mellett a hőszivattyú telepítése és a szelektív hulladékgyűjtés is egyre több intézetben vált bevetté az elmúlt évek során, amely utóbbi egyúttal reintegrációs programként is eléri a célját. A zöld börtönök és önfenntartó börtönök hasznossága igencsak sokrétű, a környezetvédelmi szempontok mellett

4 <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-64770716>

több tízmilliós működési költség takarítható meg, és a fogvatartottak reintegrációja szempontjából sem elhanyagolható.⁵

Személyi feltételek

Rögtön a tárgyi feltételek mellett kell megemlítenünk a humán erőforrást, amely nélkül a tárgyi feltételek sem tudják kiváltani a tőlük elvárt hatást. Ugyanis nélkülözhetetlen az a személyi állomány, amely egyrészt a büntetés-végrehajtás működtetését ténylegesen elvégzi, és az elítéltek fogva tartásával kapcsolatos feladatokat is ellátja.

A személyi állomány tagjai komoly fizikai és mentális megterhelésnek vannak kitéve. A büntetés-végrehajtást érintő kihívások – így például túlsúlyfoltosság, nem megfelelő körülmények vagy a fluktuációból eredő létszámhiány mellett – napi szinten megjelenő feladatai között, adott esetben rendkívüli körülmények közepette kell biztosítaniuk a büntetés-végrehajtási intézet biztonságos működését, és természetesen ekkor sem hagyhatják figyelmen kívül a fogvatartottak reintegrációjával kapcsolatban felmerülő feladatok ellátását sem, amelyek teljesítése során közvetlen kapcsolatba kerülnek a fogvatartottakkal.

Ruzsonyi Péter egy tanulmányában hivatkozik Weinlandt és Stover azon megállapítására, amely arra mutat rá, hogy a személyi állománnyal kapcsolatos nehézségek nemcsak hazánkban, hanem más országokban is felmerülnek. Weinlandt és Stover álláspontja szerint ugyanis a büntetés-végrehajtás általános krízishelyzetben van, amelynek kiváltó okai között a személyi állomány létszámhiányát, gyors fluktuációját, illetve a nagyarányú fiatal és tapasztalatlan tagokból álló személyi állományt is megjelölik.⁶

Mivel a bv. szervezet személyi állománya fontos szerepet tölt be, így tekintetükben nélkülözhetetlen a folyamatos felkészítés és oktatás, valamint a megfelelő munkakörülmények kialakítása, és a munkájuk megfelelő keretek között történő elismerése. Az ENSZ kínzás elleni egyezménye úgy rendelkezik, hogy a fogvatartottakkal foglalkozó személyzet oktatási és tájékoztató anyagában meg kell jelennie a kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetést vagy bánásmódot képező magatartások tilalmának.⁷ A CPT is kifejtette, hogy a humánus börtönrendszer alapköve a jól megválogatott és képzett börtönsemmélyzet, akik a foglalkozásukat nem megélhetésnek, hanem hivatásnak tekintik, és tudják, hogyan tanúsítsanak megfelelő magatartást a fogvatartottakkal.⁸

5 Czenczer O. (2021) p. 56-62.

6 Weinlandt, C., Stover, H. (2008), idézi: Ruzsonyi Péter: A börtön, mint veszélyforrás. p. 235.

7 A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szóló 1988. évi 3. törvényerejű rendelet 10. cikk

8 CPT/Inf (2001) 16. általános jelentés 26. pont

A jól megválogatott és képzett börtön személyzet pedig különös jelentőségű az egyes speciális fogvatartotti csoportoknál.

Mindazonáltal a digitalizáció, a biztonságtechnikai fejlesztések egyik következménye közé sorolható az is, hogy az hosszú távon ki fogja váltani a személyi állomány által végzendő feladatok jórészét, ami egyrészt a személyi állomány leterheltségét nagy mértékben csökkentheti, azonban a fogvatartottak reintegrációja szempontjából negatív hatásokkal is járhat.

A fogvatartottakkal való törvényes bánásmód

Napjainkban a büntetés-végrehajtás nélkülözhetetlen eleme a fogvatartottakkal való törvényes bánásmód, és ide kapcsolódóan az egyes speciális fogvatartotti csoportokra vonatkozó különös szabályok maradéktalan érvényesítése. A fogvatartottakkal való törvényes bánásmód azonban már korábban is a büntetés-végrehajtási gondolkodás részét képezte, hiszen a XIX. században Kozma Sándor koronaügyészt a „börtönök atyjának” is nevezték, aki a börtönviszonyok javítása érdekében is következetesen fellépett. Kozma Sándor nevéhez többek között börtönépítések köthetők, valamint ő maga is rendszeresen látogatta és ellenőrizte a börtönöket, meghallgatta a fogvatartottakat, indokolt esetben intézkedett, valamint a vizsgálati foglyok számát az indokolatlan letartóztatások megszüntetésével csökkentette.⁹ Az elmúlt évtizedekben a fogvatartottak megítélését tekintve paradigmaváltás ment végbe. Előtérbe kerültek a fogvatartotti jogok, immáron nem „közellenségnek”¹⁰ számítanak a fogvatartottak, hanem jogvédett személyeknek, akiket ugyanúgy megillet az emberi méltóság, mint a jogkövető állampolgárokat. Alexander Peterson, börtönügyi biztos megfogalmazása szerint az elítéltek büntetésként kerülnek büntetés-végrehajtási intézetbe, nem pedig további büntetésért.¹¹

A fogvatartottakkal való törvényes és emberséges bánásmód szükségessége vitathatatlan, hiszen arra nemcsak amiatt van szükség, hogy a fogvatartottak nemzetközi egyezmények sorával garantált emberi méltóságát és jogait tiszteletben tartsák, hanem amiatt is, mert ilyen módon lehetséges a büntetési céloknak eleget téve a prevenciót és a társadalom védelmét is biztosítani. Ugyanis kizárólag akkor várható annak lehetősége a fogvatartottól, hogy a büntetése letöltését követően a társadalomba visszailleszkedik, ha a büntetés-végrehajtás jogszabályi keretek között történik, amelyek egyúttal garantálják számára a nemzetközi és hazai jogszabályi szinten lefektetett jogait. Vókö György ezzel kapcsolatban úgy foglalt állást, hogy valamennyi szankció együtt jár valamilyen fokú

9 Estók J. (2010) p. 74-77.

10 Lásd bővebben: Mezey B. (2010) p. 143.

11 M. Moore, J. (2015) p. 11.

jogkorlátozással vagy jogfosztással, amelyek közül a legsúlyosabb a szabadságvesztés-hez kapcsolódik. Azonban nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a bűncselekményt elkövető is ember, így a jogállamnak vele szemben is meg kell mutatnia emberségét.¹²

Szemere Bertalan azon az állásponton volt, hogy a büntetésnek erkölcsösnek kell lennie¹³, amely meglátásom szerint kiterjed az elítéltekkel való törvényes bánásmódra és az emberi méltóságuk biztosítására is, mely végső soron a hatályos szabályok és a vonatkozó nemzetközi elvárások tükrében azt is jelenti, hogy a törvényes bánásmód és az emberi méltóság biztosítása jogalkalmazóként nem csak jogi, hanem erkölcsi kötelességünk is.

A tárgyi feltételekkel kapcsolatban kifejtettekre visszautalva az el salvadori mega-börtön létrejötté annak az intézkedéssorozatnak a része, amelyet a bűnbandák okozta erőszakhullám megfékezése érdekében rendeltek el. A fogvatartottakkal való nem megfelelő bánásmódot példázza, hogy a mega-börtönbe az első 2 000 fogvatartottat mezítláb és béklyókkal a lábukon szállították át, akik úgy várokoztak a befogadásra és a cellákban való elhelyezésre, hogy a földre ültették őket szorosan egymás mögé és mellé helyezve.¹⁴

Nemzetközi elvárások, jogszabályi háttér

A büntetés-végrehajtás kizárólag akkor tud megfelelni az adott kor elvárásainak, ha ehhez a szükséges jogszabályi háttér is adott, nem mellesleg a büntetés-végrehajtás alapját képező szankciórendszer is megfelel a humanitás alapelvének. A jogszabályi háttér azonban szükséges, ám nem elegendő feltétele a modern büntetés-végrehajtásnak. A jogi szabályozással kapcsolatban alapvető elvárás, hogy a nemzetközi kívánalmaknak, nemzetközi egyezményeknek megfeleljen, és a nemzeti szabályok eleget tegyenek az előre láthatóság, a világosság és az egyértelműség hármásának.

A hazai fejlődés egyik alapját az igazságügyi reform jelentette. Az Országgyűlés 2013-ban elfogadta az új Büntetés-végrehajtási Kódexet (a továbbiakban: Bv. Kódex), amely 2015. január 1. napján lépett hatályba. Az új Bv. Kódex megalkotását sürgette, hogy a büntetés-végrehajtási jogi szabályozás alapját képező korábbi, 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet a büntetőpolitika új kihívásainak már nem tudott megfelelni.¹⁵ A Bv. Kódex megszületésében egyébiránt jelentős szerepet játszott a 2010-ben felgyorsult igazságügyi szolgáltatási reform, amely keretében elfogadták és 2013. július 1. napján hatályba lépett a Büntető Törvénykönyv, valamint az új büntetőeljárási törvény

12 Vókó Gy. (2014a) p. 2.

13 Szemere B. (1990) p.77-99. Idézi: Domokos A. (2019) p. 6.

14 <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-64770716>

15 Vókó Gy. (1990) p. 291-297. Idézi: Lajtár I. (2022) p. 7.

megalkotása is napirendre került, amelynek hatályba lépésére – a büntetőjogi reform záróakkordjaként – végül 2018. július 1. napján került sor.¹⁶

A modern büntetés-végrehajtás tekintetében elkerülhetetlen megemlítenünk a büntetés-végrehajtás célját. A büntetés-végrehajtás törvényi szinten megfogalmazott célja a büntetés érvényesítése. A Bv. Kódex rendelkezéseiből kitűnik, hogy a kiszabott szankció végrehajtása azonban nemcsak a joghátrány érvényesítését szolgálja, hanem a társadalmi és egyéni prevenció elérésére is alkalmasnak kell lennie, amely utóbbinak záloga a reintegráció.

A reintegráció mint komplex fogalom az új Bv. Kódex novuma, amely magában foglal minden olyan programot és tevékenységet, amely a társadalomba történő hatékony visszailleszkedést hivatott elősegíteni oly módon, hogy a visszaesés minimális, akár kizárható legyen. Módos Tamás egy 20 évvel ezelőtt íródott tanulmányában is már rámutatott, hogy a büntetés-végrehajtás célja nemcsak a szabadságvesztés fogatosítása, hanem a fogvatartottak sikeres társadalmi adaptációja is egyben, amely a fejlett büntetés-végrehajtással rendelkező államok ismérve.¹⁷

A reintegráció kifejezi a humánus büntetés-végrehajtást, azonban annak túl tágran történő értelmezése tévútra is viheti a jogalkalmazást. A reintegráció akkor érheti el célját, ha az megfelelő keretek között mozog. A fogvatartottak társadalomba való visszailleszkedését a lehető legszélesebb körben támogatni kell, de a fogvatartott nem feleltheti el közben, hogy büntetés-végrehajtás hatálya alatt áll, vele szemben egy kiszabott büntetést érvényesítenek. A reintegráció túl tágran való értelmezése pedig éppen ez ellen hathat. Erre a jelenségre jó példa lehet az Amerikai Egyesült Államok fogvatartottainak biztosított azon online felület, amelyen keresztül lényegében bárki szabadon kapcsolatba léphet velük.¹⁸ A kapcsolattartásra és kapcsolatfelvételre kialakított online felület üdvözlendő lehet a hozzátartozókkal nem rendelkező fogvatartottak számára, azonban álláspontom szerint a reintegráció fogalmának túl tágran való értelmezése mellett komoly biztonsági kockázatot rejthet magában.

A büntetés-végrehajtás garancia- és kontrollrendszere

A büntetés-végrehajtás csupán akkor működhet a jogszabályi és társadalmi kritériumoknak megfelelően, ha azt egy több elemből álló garancia- és kontrollrendszer övezi. Lajtár István szerint nincs jogállam korszerű büntetés-végrehajtás nélkül, korszerű büntetés-végrehajtás pedig elképzelhetetlen a törvényességet is biztosító garancia- és

¹⁶ Lajtár I. (2022) p. 7.

¹⁷ Módos T. (2003) p. 57.

¹⁸ www.writeaprisoner.com

kontrollrendszer nélkül mind hazai, mind nemzetközi szinten. A több elemből össze-
tevődő, komplex rendszer feladata, hogy hatékony védelmet nyújtson a hatalommal
való visszaélésekkel szemben.¹⁹

A büntetés-végrehajtás feladata, hogy az ítéletben kiszabott szankciót és ezzel együtt
a büntetési célokat realizálja, amely azonban alapvető jogok korlátozásával, vagy éppen
megfosztásával jár együtt. Azt, hogy ez a jogkorlátozás vagy jogfosztás milyen mérté-
kű, mindig az adott szankció tartalma határozza meg. A személyi szabadságtól való
megfosztás kiszolgáltatott helyzetbe hozza az azt elszenvető elkövetőt, és a fogva tartó
szervet hatalmi túlsúlyba hozza a fogvatartottal szemben.²⁰ Ennek okán a kiszabott
szankció határait és betartásának garanciáit pontosan meg kell határozni, amelynek
biztosítása és érvényesítése érdekében kontrollmechanizmusokra van szükség. Egyszerűen
fogalmazva, az ítéletben kiszabott szankció nem lehet se több, se kevesebb annál, mint
amit a törvény és az az alapján meghozott ítélet tartalmaz. Ez nem csupán jogállami
elvárás, hanem a jogbiztonságot és a jog kiszámíthatóságát is hivatott biztosítani.²¹

A garancia- és kontrollrendszeren belül elkülönítünk belső és külső kontrollt. A belső
kontrollrendszeren a bv. szervezet által működtetett igazgatási felügyeletet értjük, amely
a modern közigazgatással szemben támasztott követelmény, a „jó kormányzás” ismérve.
Az államháztartásról szóló törvény alapján a költségvetési szervek belső kontroll-
rendszer kialakítására kötelesek, amely a szervezet minden tevékenységére kiterjed.²²
A külső kontrollt további két részre oszthatjuk: nemzeti illetve nemzetközi külső
kontrollra. A nemzeti külső kontroll csoportjába tartozik az ügyészség törvényességi
felügyelete, a büntetés-végrehajtási bíró, az alapvető jogok biztosa (ombudsman,
illetve OPCAT minőségben), valamint a civil kontroll. A nemzetközi külső kontroll
alatt pedig a nemzetközi egyezmények felhatalmazása alapján az egyes nemzetközi
szervezetek tevékenységét értjük. A nemzetközi külső kontrollon belül megkülön-
böztethetünk regionális, illetve univerzális ellenőrzést. Magyarország számos olyan
egyezményhez csatlakozott, amely az emberi jogokkal, a fogvatartottakkal való bá-
násmóddal foglalkozik. Ide tartozik például a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi
Egyezségokmánya²³, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, a Gyermek Jogairól
szóló Egyezmény, vagy az ENSZ kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó
büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezménye²⁴ (UNCAT). Az ENSZ

19 Lajtár I. (2014) p. 8.

20 vö.: Tihanyi M. (2013) p. 81.

21 Vókó Gy. (2014b) p. 240.

22 2011. évi CXCV. törvény az államháztartásról 69.§ (1) bekezdés

23 Kihirdette: 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán,
1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirde-
téséről

24 Kihirdette: 1988. évi 3. törvényerejű rendelet a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó
büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény kihirdetéséről

közgyűlése 2002-ben elfogadta a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód elleni egyezmény fakultatív kiegészítő jegyzőkönyvét (OPCAT), amely alapján felállították a Megelőzési Albizottságot. E jegyzőkönyv nemzeti szinten előírja a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére a prevenció mechanizmus működtetését.²⁵

Mind a külső, mind a belső kontrollrendszer együttesen fontos, a kétfajta ellenőrzés kölcsönösen erősíti egymást, így a külső kontroll egy jól működő belső ellenőrzéssel együtt biztosíthatja a végrehajtás törvényességét.²⁶

Kihívások a büntetés-végrehajtásban

A büntetés-végrehajtásnak minden korban szembe kellett néznie kihívásokkal, így nincs ez másként napjainkban sem. Abban láthatunk csupán különbséget, hogy az adott kor viszonyai között éppen mely kihívási formák jelennek meg, illetve erősödnek meg.

Manapság a modern büntetés-végrehajtásnak számtalan új és régi, de ismételt megmutatkozó kihívások között kell helyt állnia. A XXI. századi büntetés-végrehajtás egyik legkritikusabb pontja a fogvatartottak törvényi kritériumoknak megfelelő és emberséges elhelyezése. Az elmúlt években a túlszűfolt büntetés-végrehajtási intézetek jelentették az egyik legnagyobb kihívást hazánkban, amely 2020-ban megoldódni látszódnak, amikor is a több büntetés-végrehajtási intézetet érintő beruházások lezárultak, és az intézetek túlszűfoltóságának mértéke 100% alá csökkent.²⁷ A túlszűfoltóság területén elért eredmények azonban veszélybe kerültek az utóbbi időben megnövekedett migrációs nyomásnak és az embercsempészet miatt fogvatartott személyek számának növekedése miatt.

Az elmúlt három évben két olyan kihívás is megjelent, amely nemcsak a büntetés-végrehajtás működésére gyakorol hatást, hanem mindennapi életünk több területén is érzékelhető. Ezek közül az egyik a koronavírus megjelenése és globális szintű elterjedése okán világjárvánnyá alakulása volt. A büntetés-végrehajtás, különösen szabadságelvonás esetén, egyébként is „veszélyes üzemnek” számít, így a koronavírus okozta pandémia kiszámíthatatlan időszakában a jogállami működéshez nélkülözhetetlenné vált az intézetben belüli rend és biztonság fenntartása, különösen amiatt, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek járványügyi szempontból gócpontnak számítanak.²⁸ A magyar büntetés-végrehajtás időben és eredményesen reagált a pandémia kihívásaira, azonban a sikeres fellépést egy újabb kihívás követte, mégpedig egy, a szomszédos országban

25 2011. évi CXLI. törvény IV. Rész 17. cikk

26 Lajtár I. (2014) p. 8.

27 Várkonyi Zs. K., Rutkai K. (2020) p. 127-128.

28 Lajtár I. (2017) p. 213-217.

dúló háború és annak hatásai, amelyek nemcsak a háborúval közvetlenül érintett országok, hanem közvetetten a magyar büntetés-végrehajtás működését is érintik.

A hazai büntetés-végrehajtást jelenleg is érintő ukrán-orosz háború vonatkozásában már most is kijelenthető, hogy a háború okozta negatív hatások megjelentek, hiszen a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben is érzékelhetővé váltak az infláció negatív következményei, a működtetés költségeinek növekedése, a migrációs nyomás fokozódása okán a fogvatartotti létszám növekedése és összetételének átalakulása, illetve utóbbihoz kapcsolódóan a bűnözési szerkezetben tapasztalható változások. A háború, mint negatív befolyásoló körülmény a korábbiakban hivatkozott, a túlsúlyfokosság területén elért eredményeket is veszélyezteti, hiszen az elmúlt hónapok tendenciáját vizsgálva megállapíthatóvá vált, hogy a fogvatartott személyek 90%-a külföldi állampolgárságú, akik 73 ország állampolgárai, és a fogvatartotti összlétszám 13%-át teszik ki, amely létszámmal öt átlagos büntetés-végrehajtási intézetet lehetne megtölteni.²⁹

A XXI. századi modern büntetés-végrehajtás kihívások szempontjából célkeresztben áll, ugyanis rendkívül érzékeny a globális világ számtalan esetben kiszámíthatatlan eseményeire. Ennek okán a modern büntetés-végrehajtás állandó jellemzőjévé vált, hogy kihívások között kell a feladatellátását biztosítani.

A digitalizációs kihívás³⁰

A kihívások közül külön érdemes foglalkoznunk a digitalizációval és annak számtalan, büntetés-végrehajtásban kézzel fogható eredményével. A digitalizációt a tárgyi feltételek között is megemlíthettük volna, azonban mégis a kihívások között indokolt számba vennünk mégpedig azért, mert alapvetően a digitalizáció elmúlt években meredeken felfelé ívelő globális jelentősége a kezdetek kezdetén kihívásként jelent meg a büntetés-végrehajtásban. Kihívásként amiatt, mert a bv. szervezetnek döntenie kellett, hogy annak eredményeit alkalmazza-e a saját működése során, és ha igen, akkor azt elsődlegesen a bv. szervezet működési hatékonyságának fokozása érdekében használja, vagy a fogvatartottak számára is elérhetővé teszi. Megjegyezvén azonban a digitalizáció mára olyan megkerülhetetlen folyamattá vált, hogy az a büntetés-végrehajtást akkor is utolérte volna, ha a bv. szervezet nem ismerte volna fel korán a benne rejlő lehetőségeket.

A hazai – és természetesen számos más országban lévő – bv. szervezet felismerte, hogy a digitalizációs kihívás legmegfelelőbb kezelési módja, ha annak eredményeit a saját működése során is beépíti, sőt keretek között a fogvatartottak mindennapjainak

²⁹ <https://bv.gov.hu/hu/intezetek/bvszervezet/hirek/5405>

³⁰ Az alfejezet az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-3-I-KRE-11 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásával készült.

részévé teszi. Az elmúlt években rendkívül felgyorsultak a digitalizációs folyamatok, amelyekből tehát nemcsak a bv. szervezet, hanem a fogvatartottak is profitálhatnak. A digitalizáció számos lehetőséget is magában rejt, hiszen a kapacitása növelhető, széles körben alkalmazhatóak az eredményei, és a használatához szükséges készségek döntő többségben könnyen elsajátíthatók. Ezen jellemzői teszik oly népszerűvé a digitalizációt és a digitális eszközöket.

Alapvető hármas előnye (egyszerűsítés – gyorsítás – hatékonyság) mellett számos specifikus előny jelenik meg a büntetés-végrehajtás területén.

ERŐSSÉGEK ○ Megszűnik a távolság és a határok ○ Gyorsaság ○ Egyszerűsítés – hatékonyság	GYENGESÉGEK ○ Személyesség hiánya ○ Infrastruktúra hiánya ○ Költséges kialakítás
LEHETŐSÉGEK ○ Kapacitás növelhető ○ Széleskörű alkalmazhatóság ○ Készségek könnyen elsajátíthatók	VESZÉLYEK ○ Sérülékenység ○ Nehezen helyettesíthető ○ Lekövethetőség jogi szempontból

2. ábra: A digitalizáció erősségei, gyengeségei, lehetőségei és veszélyei

Egyik legfőbb előnye, hogy ledönti a határokat és a távolságot, amely például a büntetés-végrehajtásban úgy is megjelenik, hogy a kapcsolattartási formák között a telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartás is deklarálásra került a Bv. Kódexben.³¹ A telekommunikációs eszköz útján való kapcsolattartás azonban rámutat több, a digitalizációval kapcsolatban megemlíthető gyengeségre és veszélyre. A fogvatartottak kapcsolattartása a hozzátartozóikkal a reintegráció fontos részét képezi, különösen akkor érhető el vele a kívánt hatás, ha a kapcsolattartásra személyesen kerül sor, ami azonban telekommunikációs eszköz alkalmazása esetén hiányzik. További gyengeségként jelenik meg, hogy az infrastruktúra kialakítása költséges, és csak akkor működik, ha annak teljes infrastrukturális háttere a rendelkezésre áll.

A telekommunikációs eszközzel való kapcsolattartás a digitalizáció veszélyeire is rámutat, hiszen például a Skype-alkalmazással történő kapcsolattartás működőképes, amely magában hordozza annak sérülékenységét, a külső támadások veszélyét, amelyek biztonsági kockázatot jelentenek. Az online jellegéből fakadóan pedig nehezen helyettesíthető az offline térben, leszűkül azon kapcsolattartási formák száma, amelyek

³¹ Bv. Kódex 173. § (1) bekezdés b) pontja

alkalmasak egymástól távol lévő személyek azonnali, közvetlen kapcsolatba kerülésére, lényegében ez a telefonhasználatra korlátozódik.

Továbbá a digitalizáció gyors ütemét a jogi szabályozás nem mindig képes ugyanolyan ütemben követni. Erre ugyancsak példaként említhető a telekommunikációs eszközzel való kapcsolattartás. A Skype-on keresztül történő kapcsolattartást 2014-ben még csak kísérleti jelleggel kezdték alkalmazni, majd az első próbálkozások sikerei után a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka utasításba foglalta a Skype-telefonálás szabályait, de nem vált általánossá az alkalmazása.³² A pandémiának köszönhetően azonban a Skype útján történő kapcsolattartás jelentősége felértékelődött, valamennyi büntetés-végrehajtási intézet alkalmazni kezdte, sőt a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ellátó ügyészek is ebben a formában hallgatták meg a fogvatartottakat a pandémia ideje alatt. A telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartást azonban csak 2022. március 1. napjával deklarálták a Bv. Kódexben, a kapcsolattartási formák között.

A kapcsolattartás mellett a fogva tartás rendjét és biztonságát is fokozhatják az egyes digitális eszközök, elősegíthetik a fogvatartottak jogainak eredményesebb érvényesítését, és nem utolsósorban a személyi állomány munkáját is támogathatják. A büntetés-végrehajtás több olyan technológiát vagy eszközt is alkalmaz, amelyek a mindennapi élet általános részét képezik, ide sorolhatóak például a kamerák vagy a Skype is, míg vannak olyan specifikus eszközök vagy digitális rendszerek, amelyeket a büntetés-végrehajtás hatékonyabb működése érdekében fejlesztettek ki, mint például a SAFE rendszert.³³

A SAFE rendszer, vagyis a „*Szolgálati Alkalmazás a Fogvatartás Elősegítésére*” elnevezésű rendszer a bv. szervezet hosszú távon is számtalan lehetőséget kínáló fejlesztése. A program kialakításának legfontosabb célja a megnövekedett adminisztrációs terhek technikai fejlesztések útján történő kezelése volt. A SAFE rendszer – ahogyan arra az elnevezése is utal – segítségével a fogvatartottakkal érintkező személyi állomány tagjai folyamatosan nyomon követhetik a fogvatartottak mozgását, illetve a fogvatartottakra és elhelyezésükre vonatkozó legfontosabb, és feladatuk elvégzése szempontjából releváns adatokat. A rendszert működtető eszköz segítségével, továbbá a személyi állomány az egyes dokumentációs feladatokat bárhol, helyhez nem kötötten elvégezheti.³⁴

Ugyancsak a hatékonyság körében említhető meg, hogy a digitalizáció a reintegráció eredményességében is közreműködhet, különösen a kapcsolattartási formák kiszélesítésével és a digitális eszközök használatához szükséges digitális kompetenciák elsajátításával.

32 <http://prisonunited.blogspot.com/2014/09/amint-arrol-korabban-mar-tobb.html>

33 Domokos A., Havasi S. (2021) p. 126.

34 Hinkel T. (2020) p. 70-74.

A digitalizáció számtalan felsorolt előnye mellett bizonyos hátrányokkal is számolnunk kell, amikor innovatív eszközöket alkalmazunk. A folyamat alapvetően a bűnözési struktúra megváltozását is előidézte, és hackertámadásoknak a büntetés-végrehajtás során felhasznált digitális eszközök és programok is célpontjaivá váltak. A támadások minimálisra csökkentése vagy kizárása érdekében az egyes digitális platformok biztonságos működése folyamatos védekezést és monitoringot igényel. A digitalizáció nyomán azonban nemcsak „külső támadásokra” számíthatunk, hanem több eset is rávilágított arra, hogy a fogvatartottak a büntetés-végrehajtási intézetekből is képessé váltak bűncselekmények elkövetésére az illegálisan bejuttatott tiltott technikai eszközök felhasználásával.³⁵

Összegzés, a modern büntetés-végrehajtás lehetséges definíciója

A modern büntetés-végrehajtás fogalmával kapcsolatban alaptételként rögzíthető, hogy annak tartalma folyamatosan változik, mindenkor igazodva az aktuális nemzetközi elvárásokhoz, jogszabályi környezethez, büntetőpolitikához, társadalmi igényekhez és nem utolsósorban a technikai fejlettség szintjéhez. Éppen ezért, mindig csak egy aktuális állapotot rögzítve határozható meg, hogy milyen körülmények és tényezők teszik modernné, a korral haladóvá a büntetés-végrehajtás rendszerét.

A modern büntetés-végrehajtás fogalma megközelíthető materiális és cél szerinti szempontból is. Materiális értelemben a büntetés-végrehajtás akkor tekinthető modernnek, ha valamennyi korszerű műszaki és biztonságtechnikai eszközzel felszerelt – a digitalizációt is beleértve –, a legújabb építészeti megoldásokat alkalmazza, továbbá a fogvatartottak elhelyezésével szemben támasztott nemzetközi és hazai elvárásoknak megfelel, és a környezetvédelmi elvárásoknak is eleget tesz.

Célja szerint akkor tekinthető a büntetés-végrehajtás modernnek – különösen szabadságelvonnással járó szankció végrehajtása esetén –, ha nem kizárólag arra összpontosít, hogy az elítéltet megfossza a szabadságától az elkövetett büntetendő cselekmény miatt, hanem egyúttal a végrehajtás időtartamát arra is felhasználja, hogy az elítélt képessé váljon szabadulását követően a társadalomba való visszailleszkedésre, amely a reintegráció célkitűzése. Álláspontom szerint azonban egységes modern büntetés-végrehajtás fogalom a követendő, ahol a materiális és a cél szerinti szempontok is egyesülnek.

Ezen megállapítások és a modern büntetés-végrehajtással való tudományos igényű foglalkozás azért fontos, mert a folyton változó világban annak tartalma is folyamatosan változik, ezért a jogalkalmazóknak, a bv. szervezetet működtető szakembereknek és

³⁵ Domokos A., Havasi S. (2021) p. 127.

a személyi állománynak is meg kell tartania a rugalmasságát, illetve törekedniük kell a folyamatos megújulásra.

Meglátásom szerint a modern büntetés-végrehajtás fogalmával kapcsolatban mégis van egy állandó alapelv, amelynek mindenkoron érvényesülnie kell a folyton változó tartalom ellenére is, mégpedig a „*következetes szigor, emberséges végrehajtás elvének*.”³⁶

Ez az elv egy olyan általános mércének tekinthető, amelynek minden körülmények között érvényesülnie kell a modern büntetés-végrehajtásban, mind a sikeres reintegráció, mind a büntetés céljának elérése érdekében. A kiszabott büntetés végrehajtása során az *'emberség, a törvényes bánásmód'* követelménye nem sérülhet, hiszen a fogvatartott is ember, akinek az elidegeníthetetlen, az emberi létből fakadó emberi méltóságát, alapvető jogainak egy bizonyos részét teljes terjedelmében vagy korlátozottan, módosult tartalommal köteles biztosítani a bv. szervezet. A büntetés-végrehajtás során a *'következetes szigor'* kritériuma a jogszabályok maradéktalan és következetes érvényesítését, ezáltal a jogrendszer kiszámíthatóságát és a jogbiztonságot hivatott biztosítani, ami a jogállamiság elvéből következik.

Végző soron, ebben a folyton változó világban a büntetés-végrehajtás akkor lehet és maradhat modern, ha képes a múltból tanulni, a jövőre tervezni és mindezt a jelenben alkalmazni.

36 Lajtár István: A szabadságvesztés büntetés szankciórendszerben betöltött szerepe és annak végrehajtása. „5 éves a Büntető Törvénykönyv” című konferencia, 2017. május 22., Magyarországi Református Egyház Zsinati díszterem

Felhasznált irodalom

A magyar nyelv értelmező szótára. Szerk.: a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, Akadémia Kiadó, Első kiadás: 1959-1962. Bárczi Géza és Országh László vezetésével szerkesztette: Balázs János, Bíró Izabella, Elekfi László, Kelemen József, Kovalovszky Miklós, Lengyel Lajos, Martinkó András, O. Nagy Gábor, Szabadi Béla, Újváry Lajos. Online: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/m-3FE0D/modern-3FE72/> (Letöltés ideje: 2023. január 7.)

CPT/Inf (2001) 16. általános jelentés

Czenczer Orsolya (2021): A „zöld” büntetés-végrehajtás margójára... avagy a magyar büntetés-végrehajtás ökológiai lábnyom-csökkentésének eredményei. Börtönügyi Szemle, 2021/2.

Domokos Andrea – Havasi Sára (2021): A digitalizáció a büntetés-végrehajtás szolgálatában. In: Miskolczi-Bodnár Péter (szerk.): Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XXXIV. Oktatók és hallgatók közös tanulmánykötete, Patrocinium Kiadó

Estók József (2010): A magyar börtönügy arcképcsarnoka – Kozma Sándor (1825-1897). Börtönügyi Szemle, 2010/1.

Hinkel Tamás (2020): Az innovatív technikai megoldások hatása a fogvatartás biztonságára. Börtönügyi Szemle, 2020/2.

<https://bv.gov.hu/hu/intezetek/bvszervezet/hirek/5405> (Letöltés ideje: 2023. március 20.)

<http://prisonunited.blogspot.com/2014/09/amint-arrol-korabban-mar-tobb.html> (Letöltés ideje: 2023. március 30.)

<https://www.bbc.com/news/world-latin-america-64770716> (Letöltés ideje: 2023. február 28.)

Lajtár István (2014): A büntetés-végrehajtás feletti kontroll modelljei. Börtönügyi Szemle, 2014/1.

Lajtár István (2015): Fogvatartotti jogok a jogállami elvek tükrében. In: Vókó György (szerk.): Tiszteletkötet Dr. Kovács Tamás 75. születésnapjára. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest

Lajtár István (2017): Rend és biztonság a fogva tartás során. In: Barabás A. Tünde, Vókó György (szerk.): A bonis bona discere. Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából. Országos Kriminológiai Intézet, PÁZMÁNY PRESS, BUDAPEST

Lajtár István (2022): Gondolatok a büntetés-végrehajtási jog alkotásáról és alkalmazásáról. Ügyészeti Szemle, 2022/2.

M. Moore, John (2015): Prison – more than detention? Online: <https://www.crimeandjustice.org.uk/sites/crimeandjustice.org.uk/files/09627251.2015.1143621.pdf> (Letöltés ideje: 2023. március 4.)

Mezey Barna (2010): Régi idők tömlöcei. Büntetések, börtönök, bakók. Rubicon-Könyvek

Módos Tamás (2003): A személyi állomány beállítódása a büntetés-végrehajtás rehabilitációs, nevelési feladataival kapcsolatban. Börtönügyi Szemle, 2003/3.

Szemere Bertalan (1990): A büntetésről, s különösebben a halálbüntetésről. Halálbüntetést Ellenzők Ligája. Sajtó alá rendezte Sajtó A. 77-99. Idézi: Domokos Andrea: A büntetőjogi felelősség erkölcsi vonatkozásairól. KRE-Dit 2019/1., 6. Online: <http://www.kre-dit.hu/szamok/kre-dit-2019-1/> (Letöltés ideje: 2023. március 17.)

Tihanyi Miklós (2013): A rendőrségi fogva tartás. Nemzeti Közszerződési és Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest

Várkonyi Zsolt Kristóf – Rutkai Kata: Megszűnt a börtönök túltelítettsége, tíz büntetés-végrehajtási intézetben 2 750 új férőhely került átadásra. Börtönügyi Szemle, 2020/3.

Vókó György (1990): A büntetés-végrehajtási jog továbbfejlesztésének, tudományos művelésének szükségességéről. Jogtudományi Közöny, 1990/7-8., 291-297. Idézi: Lajtár István (2022): Gondolatok a büntetés-végrehajtási jog alkotásáról és alkalmazásáról. Ügyészeti Szemle, 2022/2.

Vókó György (2014a): A büntetés-végrehajtási jog szerepe jogállamban. Börtönügyi Szemle, 2014/1.

Vókó György (2014b): A magyar büntetés-végrehajtási jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest

Weinlandt, Caren – Stover, Heino (2008): Final Report on Prevention, Treatment, and Harm Reduction Services in Prison, on Reintegration Services on Release from Prison and Methods to Monitor/Analyse Drug use among Prisoners. Final Report Work Package 5 (Current approaches to monitor/analyse drug use among prisoners April 2008. Drug policy and harm reduction. SANCO/2006/C4/02), Directorate General for Health and Consumers. Idézi: Ruzsonyi Péter: A börtön, mint veszélyforrás. Online: <http://www.pecshor.hu/periodika/hatarkovek2/ruzsonyi.pdf>
www.writeaprisoner.com (Letöltés ideje: 2023. március 19.)

Fotó: Bv. fotó